

УДК 631:45
РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН НА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНІ РЕСУРСИ ДЛЯ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Федорчук О.М. к.е.н., доцент «Херсонський ДАУ»
Щаслива Г.П. аспірант інституту міжнародної економіки та
інформаційних технологій МАУП

Постановка проблеми. Матеріально-технічне забезпечення аграрних підприємств має спрямовуватися, в першу чергу, на відтворення і розвиток технічних засобів виробництва на основі національного сільськогосподарського машинобудування. Варто погодитись з думкою, що для відновлення машино-тракторного парку на рівні технологічної потреби необхідно щорічно постачати сільським товаровиробникам машин і обладнання на суму понад 15 млрд. грн. А для підтримки його в працездатному стані, на закупівлю запасних частин треба ще 2 - 2,5 млрд. грн. Для закупівлі світлих нафтопродуктів у межах технологічної потреби необхідно коштів на загальну суму 7,5—8 млрд. грн. Отже, щорічна потреба в зазначених матеріально-технічних ресурсах становитиме близько 25 млрд. грн.

Розрахунки провідних вчених ННЦ «Інститут аграрної економіки» показують, що, зважаючи на обмежені фінансові можливості аграрних підприємств, недостатні асигнування із державного бюджету та непривабливий інвестиційний клімат в Україні, навіть за оптимальних економічних умов господарювання в аграрному секторі та в державі в цілому, ця стратегічна мета, може матеріалізуватись найближчим часом (3-5 років) в таких обсягах: на придбання сільськогосподарської техніки може бути витрачено близько 5 млрд. грн., в тому числі 1 млрд. грн. на закупівлю 8474 тракторів, 1,7 млрд. грн. на придбання 5857 комбайнів усіх видів, на закупівлю 7130 вантажних автомобілів - 682,5 млн. грн. відповідно.

Щоб досягти такого рівня надходження ресурсів, необхідно, на наше переконання значно збільшити обсяги інвестицій. Вирішальну роль у цьому мають забезпечити: власні кошти сільськогосподарських підприємств, зокрема амортизаційні відрахування, прибуток та спеціальні заощадження, спрямовані на конкретні завдання; державні дотації (з державного і місцевого бюджетів) сільськогосподарським товаровиробникам на придбання техніки; довгострокові кредити комерційних банків на придбання насамперед складної техніки з компенсацією частини відсотків за кредити з державного або місцевого бюджетів; кошти фінансових лізингових фондів, створених за участю державного і місцевого бюджетів, заводів-виробників техніки і сервісних технічних центрів, інвесторів.

Однак зазначимо, що основним джерелом коштів для придбання техніки мають бути власні ресурси сільськогосподарських підприємств.

Система матеріально-технічного забезпечення в сучасних умовах набуває нових ознак, вона трансформується з фондорозподільчої (в радянський період у перехідну із участю держави в розвитку ринку сільськогосподарської техніки. До сучасного ринку матеріально-технічних ресурсів входять: заводи-товаровиробники та їх фірмові торгово-технічні центри, дилерські підприємства, фірмові магазини, ремонтні заводи і майстерні, станції технічного обслуговування, інформаційно-маркетингові центри тощо. Особливого розвитку набувають лізингові відносини, до лізингової діяльності залучаються банки, спеціалізовані фінансові організації, виробники техніки, незалежні лізингові компанії та приватний капітал. Однак у формуванні ринкової інфраструктури на ринку технічних засобів гострим залишається питання надмірного засилля посередників.

Стан вивчення проблеми. Основною проблемою функціонування економіки України загалом і сільського господарства зокрема є відсутність реального реформування, підміна його деклараціями про необхідність реформ або псевдо реформаторськими акціями. Цим викликана деградація галузі й зубожіння основної маси сільського населення.

Відсутність конкуренції у придбанні сільськогосподарськими підприємствами ресурсів і реалізації виробленої продукції спричинили збитковість переважної більшості сільськогосподарської продукції.

Ціни на сільськогосподарську продукцію є вихідними для системи цін на споживчі товари. Водночас ціни на продукцію сільського господарства визначають платоспроможність аграрних підприємств у придбанні ресурсів. Звідси впливає, що політика держави має забезпечити інтереси розвитку як промисловості, так і сільського господарства, сприяти зростанню матеріальної зацікавленості працівників сільського господарства у виробництві продукції з урахуванням потреб держави та попиту населення. Іншими словами, система цін на продукцію сільського господарства та послуги, що надаються підприємствам цієї галузі, має сприяти зміцненню сільськогосподарського виробництва, підвищенню ефективності всіх галузей агропромислового комплексу, еквівалентному обміну між містом і селом.

Велике значення має розрахунок кінцевої ціни на сільськогосподарську техніку (трактори, комбайни, машини, механізми тощо). Здебільшого ціни на техніку для сільськогосподарських підприємств встановлюються вільно, на основі угод, що укладаються між підприємцями АПК і підприємствами - виробниками техніки. Однак в основному ці ціни є монопольними, тому що сільськогосподарська техніка виготовляється підприємствами, які, по суті, є монополістами в Україні, тобто не мають у межах держави конкурентів. Водночас вітчизняна техніка має особливості, що відрізняються від імпортованої техніки, а саме: ціни на вітчизняну техніку значно вищі порівняно з витратами, які мають машинобудівні підприємства, тобто закладено

значний прибуток, за відсутності конкуренції аграрні підприємства змушені купувати цю техніку; вітчизняна техніка не завжди відповідає міжнародним стандартам якості щодо більшості технічних параметрів (потужності, витрачання палива, терміну служби тощо), тому й ціни на вітчизняні вироби порівняно з іноземними надто завищені; досить складним залишається постачання комплектуючих і запасних частин, що породжує додаткові проблеми, пов'язані з ремонтом техніки і придбанням цих частин, а це, в свою чергу, позначається на ефективності її використання; у вітчизняної техніки, незважаючи на високу ціну, відсутні гарантійні терміни роботи протягом певного періоду, що спонукає її ремонт здійснювати за рахунок сільськогосподарського підприємства навіть у перший рік роботи машин, тоді як ремонт зобов'язаний виконувати виробник.

Завдання і методика досліджень. Ситуація, що склалася в аграрному секторі країни і оцінюється як критична, зумовлює необхідність розгляду ефективних заходів, спрямованих на організацію системи матеріально-технічного забезпечення галузі, пошуку джерел фінансування, впровадження в практику інноваційних моделей регулювання цін. Без ретельного обґрунтування і вирішення поставлених завдань неможливо в найближчий час зміцнити матеріально-технічну базу сільського господарства.

Результати досліджень. За останні роки відбулися певні законодавчі зміни, які не могли не позначитися на функціонуванні вітчизняного ринку матеріально-технічних ресурсів. Зменшення імпортного мита на наприклад на трактори спричинило значне зростання закупівель імпортних енергонасичених машин. З іншого боку, скорочення державного фінансування українських підприємств, призвело до труднощів із реалізацією тракторів, скорочення виробництва та утворення величезних товарних залишків на складах підприємств. Найголовнішою тенденцією останніх періодів слід вважати наближення до насичення сегменту ринку тракторів потужністю 80-100 к.с., унаслідок чого продаж цієї техніки значно зменшився.

Єдина проблема, яку й досі не вирішено, це оновлення застарілого машинно-тракторного парку, але вона лежить у площині фінансового забезпечення аграріїв. Нині ця тема особливо актуальна після скорочення бюджетного фінансування компенсації вартості вітчизняної техніки та призупинення компенсації відсоткових ставок за кредитами на її закупівлю.

Обсяги продажу тракторів почали скорочуватися, що спричинено зменшенням імпорту тракторів МТЗ та їх виробництва на "Південмаші". Обидва виробники спеціалізуються на випуску просапних тракторів потужністю 80-100 к.с. Цей сегмент ринку є найбільшим. На нього припадає понад 80% усіх проданих машин. Водночас потенціал цього сегменту ринку майже вичерпано, і обсяги закупівель цих тракторів скорочуються. Одна з головних причин цього – зростання цін.

Наприклад, ціни на трактори МТЗ станом на весну 2007 р., порівняно з аналогічним періодом 2006 р., зросли більш як на 20%. А трактори вітчизняного виробництва за аналогічний період зросли в ціні на 10-15%. Виробники західних країн також щороку підвищують ціни реалізації на 2-5%.

Останні роки темпи зростання продажу тракторів були дуже стрімкими. Причинами цього стало значне збільшення імпорتنих поставок, відновлення виробництва та зростання платоспроможного попиту на техніку водночас зі значним спрацюванням парку. Ринок зростав завдяки дешевим малопотужним просапним тракторам білоруського та вітчизняного виробництва. Після насичення цього сегменту і з переходом до енергоощадних технологій у рослинництві аграрії почали збільшувати закупівлю потужніших тракторів. Традиційні "Кіровці", що залишилися з радянських часів, уже не можуть забезпечити зростаючих запитів селян. Тому основну масу енергонасичених тракторів постачають із Заходу. А структура попиту на енергетичні засоби в сільському господарстві почала поступово змінюватися на користь найпотужніших машин.

Висока вартість техніки залишається основним стримуючим чинником на шляху завоювання західними виробниками популярності серед аграріїв, а пострадянських, навпаки, гальмує брак якості. Так, вартість однієї кінської сили в тракторах українського чи білоруського виробництва знаходиться в межах 1600-2000 грн., а для американських чи європейських виробників ця цифра сягає 8000 грн.

Зазначені недоліки призводять до того, що підприємства АПК намагаються придбати імпорتنу техніку, якіснішу, з гарантованим терміном роботи. Найчастіше це здійснюється за рахунок бартеру за вироблену сільськогосподарську продукцію.

В окремих випадках сільськогосподарська техніка або комплектуючі до неї реалізуються на аукціонах, біржових торгах. У цьому разі ціна формується здебільшого під впливом попиту та пропозиції.

Існують певні складнощі і у формуванні цін на інші матеріально-технічні ресурси. Зокрема, на мінеральні добрива діють в основному вільні договірні ціни, що встановлюються при укладенні угод між сільськогосподарськими підприємствами й виробниками продукції. Ціна формується виробником і такі показники як якість, екологічна безпека добрив для навколишнього середовища враховуються недостатньо. Державне втручання в ціноутворення на добрива практично відсутнє.

В той же час не можна обійтись без регулювання цін на пально-мастильні матеріали, особливо в період весняних робіт і під час збирання врожаю. Тут доцільно встановлювати державні ціни, що мають цільове призначення. Вони мають охоплювати обмежену кількість пального з метою забезпечення сільськогосподарських робіт. На решту пального мають діяти вільні ціни. Доцільно було б закупити в резерв достатню кількість світлих нафтопродуктів, як це роблять, наприклад, у

США, і тоді, коли піднімається ціна, направити певну кількість такого пального на ринок.

Ціни на газ, тепло, електроенергію для сільськогосподарських виробників загалом нижчі, ніж для міських споживачів, за умови, що електроенергія використовується на виробничі потреби. На послуги, що надаються підприємствам АПК різними організаціями, встановлено в основному вільні договірні ціни та тарифи. До ціни входять витрати, пов'язані з наданням послуг, і прибуток.

Окрім придбання матеріально-технічних ресурсів аграрні підприємства вимушені значні кошти витратити на різноманітні виробничі послуги сторонніх організацій.

Оплата їх здійснюється в такий спосіб. Якщо аграрне підприємство користується постійним гарантованим профілактичним обслуговуванням, у цьому разі воно перераховує певну частину коштів за певний час (рік, півріччя, квартал). Протягом цього періоду йому надаються послуги, пов'язані з ремонтом і обслуговуванням сільськогосподарської техніки. За умови разового обслуговування, оплата послуги здійснюється після того, як вона надана, або ж частково сплачується до її надання. Найчастіше ця форма оплати застосовується при виконанні будівельних робіт.

Існуюча практика формування цін і тарифів на ресурси і послуги для аграрних підприємств дає підставу стверджувати, що ефективне функціонування аграрної економіки можливе лише за умови існування еквівалентних цін. Еквівалентність в даному випадку слід розглядати як рівнозначність економічного забезпечення розвитку сільського господарства порівняно з іншими галузями економіки. Стає зрозумілим, що без законодавчого забезпечення еквівалентності міжгалузевого обміну сільське господарство не матиме можливості, якщо не зрівнятися, то хоча б наблизитись до промислових галузей за рівнями рентабельності виробництва, продуктивності та оплати праці.

Еквівалентність міжгалузевого обміну в АПК має досягатися насамперед шляхом відповідного спрямування бюджетних коштів на заходи загальнодержавного значення (охорона земель, меліорація, селекційно-насінницька та селекційно-племінна справа, аграрна наука, будівництво об'єктів соціального та культурного призначення та ін.).

Досвід зарубіжних країн та власні нагальні потреби переконують, що ціновий механізм в аграрному секторі має базуватися на вільному ціноутворенні у поєднанні з чітким державним регулюванням і посиленням антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергоносії і послуги для аграрних товаровиробників. Цінова політика має сприяти беззбитковому виробництву сільськогосподарської продукції.

Варто погодитись з позицією науковців і практиків, згідно якої у державних програмах щорічно мають визначатися види та обсяги квот продукції, рівні цін підтримки та еквівалентних цін. Квоти на ті види

продукції, які необхідно підтримувати через ціни, слід розподіляти між товаровиробниками на конкурсних засадах. З цією метою доцільно створити фонд державної підтримки цін і доходів товаровиробників у агропромисловому комплексі та передбачити відповідні кошти в державному і місцевих бюджетах.

Крім того доцільно було б здійснювати щомісячну індексацію цін підтримки та еквівалентних цін з урахуванням інфляційного зростання сукупних витрат виробництва. Водночас треба зняти будь-які адміністративні обмеження рівнів цін на сільськогосподарську продукцію та усунути бар'єри на шляху її вільної реалізації. Активно має проводитися політика протекціонізму щодо захисту потенційно конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та продовольства вітчизняного виробництва.

Регулятивна функція держави має торкатись також стабілізації продовольчих фондів і цін реалізації. В основу цього треба класти формування необхідних запасів сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, матеріально-технічних ресурсів і коштів та право інтервенційного втручання у ринкові процеси. Інтервенційний фонд сприятиме стабілізації ринкових цін.

Не менш важливе місце в схемі руху матеріально-технічних ресурсів повинна займати система цінового моніторингу, ринкового аналізу та маркетингу. До основних функцій служби маркетингу в цій сфері належать, вивчення і формування попиту і пропозиції, аналіз кон'юнктури ринку ресурсів, контроль за якістю, надання пропозицій виробникам по покращенню споживчих якостей товару, організація збуту ресурсів, консультації покупців про їх властивості та можливі напрямки використання, аналіз запитів покупців, участь у розробці та введенні в дію прогресивних технологічних процесів, спрямованих на покращення споживчих якостей ресурсів, їх реклама, показ переваг нових машини і обладнання над існуючою технікою, надання виробничих послуг покупцям – проектування, зборка, централізована доставка, підготовка матеріально-технічних засобів до використання, підготовка кадрів по матеріально-технічному забезпеченню як підприємств виробників, так і підприємств споживачів.

Висновки та пропозиції. Вважаємо, що у формуванні взаємовигідного механізму взаємовідносин визначальною є цінова політика, яка на перспективу повинна виходити з того, що на сучасному етапі ринкових відносин функціонує вже сформована система цін. Тому, основна увага повинна приділятись не перебудові цінової системи, а підпорядкуванню її існуючим умовам. Так, доцільним є застосування заставних (гарантованих) цін, дія яких передбачає можливість продажу сільськогосподарської продукції виробником державі та отримання необхідних фінансових коштів (по суті безвідсоткового кредиту) під заставу виробленої продукції, залишаючись при цьому її власником.

Взагалі ціновий механізм має забезпечити середню норму прибутку на авансований капітал.

Перспектива подальших досліджень. Головним завданням держави повинно стати поєднання всіх видів цін в єдину систему ціноутворення в інтересах сільськогосподарських товаровиробників, а також інших суб'єктів, які діють у складі агропромислового комплексу. В свою чергу, удосконалення цінового механізму для аграрних, очевидно, має відбуватись в таких основних напрямках: подальше удосконалення практики застосування заставних цін на сільськогосподарську продукцію; державне регулювання цін на продукцію промислових підприємств; застосування закупівельних і товарних інтервенцій; розробка і використання цільових цін (нормативних індикаторів) як основи регулювання співвідношення цін на сільськогосподарську продукцію і продукцію інших галузей; виплата дотацій і компенсацій на сільськогосподарську продукцію тощо.

Виходячи з цього ринок матеріально-технічних ресурсів має формуватись і функціонувати з урахуванням: спрямування цінової, фінансово-кредитної і податкової політики на відновлення та підтримку платоспроможності аграрних підприємств; забезпечення паритетних економічних умов у взаємовідносинах виробник-посередник-споживач; поглиблення інтеграційних відносин у виробництві техніки, її продажу та технічному обслуговуванні, кооперація виробників і споживачів; забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняної техніки; розширення використання лізингових механізмів, передусім на засадах комерціалізації.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. / Андрійчук В.Г. - К.: Кі ІКУ, 2005.- 292 с.
2. Блоха А.В. Проблеми купівлі і використання матеріально-технічних ресурсів аграрними підприємствами / А.В. Блоха // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр.: спец. вип.: Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України - К.: КНЕУ. - 2009. - С. 174 - 178.
3. Грицишин М.І Концептуальні питання відтворення матеріально-технічної бази аграрного сектору економіки України / М.І. Грицишин, В.В. Адамчук // Вісник аграрної науки. – 2007. - №4. - С. 49 – 53.
4. Основи аграрного підприємництва / за ред. М.Й. Маліка. – К.: ІАЕ, 2002. - 582 с.
5. Шпичка В.П. Комплексное развитие АПК регионов и обеспечение продовольственной безопасности / В.П. Шпичка, В.Г. Ткаченко // Економіка АПК.- 2006.- №2.- С. 6-24.

Анотація

В статті розкрито результати теоретичних і практичних досліджень щодо регулювання цін і ціноутворення на матеріально-технічні ресурси для аграрних підприємств.

Ключові слова:

матеріально-технічні ресурси, ринок, моніторинг, цінове регулювання, державна підтримка, паритетність.

Аннотация

В статье раскрыты результаты теоретических и практических исследований регулирования цен и ценообразования на материально-технические ресурсы для предприятий аграрной сферы.

Ключевые слова:

материально-технические ресурсы, рынок, мониторинг, ценовое регулирование, государственная поддержка, паритетность